

večkrat v „Novicah“ izurjeno pero pisalo; ampak o planetih ali premičnicah hočem nekaj črhniti v poduk prostemu ljudstvu.

Narod naš se čedalje bolj povzdiguje do više omike; ni tedaj napačno, ako mu odperamo tudi čuda na nebu, v katero se ozira okó tudi priprostega človeka.

*

Planetje so sami po sebi temna trupla, sferoidična (to je, na dveh nasprotnih stranéh vtisnjena ali vdrta), ki se vrté okoli svoje osi, v eliptičnih (pokrožnih) potih pa okoli solnca, od ktereга dobivajo luč in toploto. Nekatere planete spremljajo meseci. Planeti so sledeči:

a) Merkur (☿). On ima jasno belo luč; od solnca je nad 8 milijonov milj oddaljen, skončá svoj tek okoli solnca (ki 50 milijonov milj znese) v 88 dneh. Leto na Merkuriju tedaj le trpi 88 naših dni. Presredje njegovo znaša 671 milj, tedaj okrožje (Umfang) 2108 milj; krožno površje (Kugeloberfläche) ima 1 milij. in 414.468 kvadratnih milj, in kubično držanje (Körper- oder Kubikinhalt) 158 milijonov in 420.390 kubičnih milj. Iz naše zemlje bi se dalo 17 tako velikih krogel narediti, kakor je Merkur, kateri sam pa je trikrat veči kakor naš mesec. Med vsemi večimi planeti je Merkur najmanjši, pa ima med vsemi nam do sedaj znanimi nebniimi trupli najgostejšo snovo ali maso, ktera je še težja kakor svinec. Tedaj svinčnata krogla, ktere presredje bi 671 milj imelo, bi še ne bila tako težka kakor je planet Merkur. Suče se v svojem potu tako hitro, da več kakor 6 milj v eni sekundi dovrši, in ima tedaj med vsemi planeti največo hitrost. Zavoljo te svoje lastnosti je menda tudi dobil ime rimskega malika Merkurija, kateri je bil v stari mitologiji sel (poslanec) bogov, zavoljo svoje umetnosti sloveč. Od zemlje je oddaljen 10 do 30 milijonov milj. Vidi se zmiraj blizo solnca ali malo pred solničnim izhodom ali malo po zahodu. Čeravno Merkur od solnca sedemkrat več luči in toplote dobiva kakor zemlja, je vendar njegovo ozračje (atmosfëra, parokrog) tako malo gosto, da se ta luč in vročina daje prestati, kar bi drugače nemogoče bilo. Tudi je njegovo površje polno gorovja, v katerem se tu in tam nahajajo bregovi 58.000 čevljev visoki, tedaj še enkrat tako visoki, kakor najviši vrhi Himalajske gore. Opazujejo se na njem svetlobine spremembe (Lichtphasen), kakor na luni, in on obrača včasih razsvetljeno, včasih temno stran proti zemlji; v zadnjem primerljeji gré včasih kot črna pika mimo solnca. Zadnji njegov prehod je bil 11. novembra 1861. V tem stoletji bo še ta prehod storil: 4. novembra 1868, 6. maja 1878, 7. novembra 1881, 9. maja 1891 in 10. novembra 1894.

Iz teh in drugih tako natančnih poštetev, ktere se tudi vselej tako godijo, kakor so bile napovedane, tudi prosti človek lahko razvidi, da so podlage astronomii ali zvezdoznanstvu resnične, in da je res tako, kakor številke pravijo. Spomnimo se le mrknjenj solnca in lune, ktera vsako leto v pratikah napovedana nahajamo in ktera se prav ob tisti uri in minuti godijo, kakor so bila napovedana: in reči moramo, da je res tako. Kaže nam pa to tudi edinost in lepi red vsega stvarstva in modrost tistega, ki vse to v redu ohranjuje. Ne čudimo se tedaj, in ne prašajmo kakor neverjetni Tomaži: „Odkod ti možaki to vejo? Kdo je gori bil, da je to premeril itd.“ Po daljnovidih in drugih znanstvenih pomočkih se vse to pozveduje, in učeni možje iz ene gotovosti na drugo sklepajo. Kdor kaj o geometrii in fiziki razume, bo vedel, kako to gré.

(Dalje prihodnjič.)

O vprašanji,

kako da bi se ustanovila sirotnica za Kranjsko. *)

I.

Misel, ktero je 4. marca t. l. v seji mestnega ljubljanskega odbora zopet sprožil g. mestni odbornik V. Č. Zupan, da se ustanovi sirotnica (Waisenhaus) za Kranjsko, daje mi priliko, da naznanim nekoliko zgodovinskih in gospodarskih črtic, ki zadevajo to stvar.

Kar priobčujem, prejel sem od možá, ki se je v svoji visoki politični službi že leta 1854 živo trudil, da bi se lepa ta misel uresničila; žalibog, da so njegovi predlogi v pesku birokratičnega opravilstva se pozgubili! —

Kdor je kedaj premišljeval staršev zapuščene otroke, katerim je previdnost božja prisodila britko osode, ptuje pomoči prositi in pričakovati, njemu bo gotovo jasno, da je človeško srce o vseh časih iskalo pomočkov, s katerimi bi se tem sirotam polajšalo življenje.

In tako so se tudi na Kranjskem našli dobrotniki, ki so ali v oporokah, ali ustanovah, določno govorečih „o sirotnici na Kranjskem“, že ustanovljeni ali ktera se ima ustanoviti, svoje darove v ta namen poklonili, in po tej poti je že zbrana sirotniška zaloga, ki ima 70.000 gld. istinine (kapitala) in 2125 gld. letnih dohodkov

Sirotniška ta zaloga stekla se je iz naslednjih posamnih ustanov (stiftung):

1. Janez Jakob Schilling (korar in vesoljni namestnik v Ljubljani) zapustil je za sirotnico, ki se ima ustanoviti, v oporoki 18. maja 1725 in 9. januarja 1752 v obligacijah 9168 gld. 63 kr.

2. Franc Karol grof Lichtenberg ustanovil je z ustanovnim pismom 1. aprila 1764 za sirotnico, ktero so takrat ustanavljali, s pogojo, da se dohodki rabijo za revnega dečka, ki se ima imenovati „grof Lichtenbergova sirota“, istino, ki zdaj znaša 2036 gold. 41 kr.

3. Marija Ana žl. Rasternjeva zapustila je s pismom 15. marca 1769 za živež, obleko in poduk revne sirote 3056 gold. 80 kr.

4. Janez Gregor žl. Thalberg zapustil je v oporoki 4. decembra 1715 „za sirotnico“ (orphanotrophium) 10.833 gold. 89 kr.

5. Franc Bernard grof Lamberg zapustil je z oporočinim dostavkom 12. nov. 1759 „za sirotnico, ki se ustanavlja“ v Ljubljani 36.933 gold. 89 kr.

6. Friderik Weitenhüller zapustil je v oporoki 8. avgusta 1710 dvema sirotoma za živež „v sirotnici“ 6111 gold. 34 kr.

7. Jožef Mugerl žl. Edelsheim zapustil je v oporoki 12. aprila 1702 za ustanovitev sirotnice 1196 gld. 25 kr.

Po sporočilih zgodovinskega društva leta 1864 narastla se je do sušeca meseca 1863. leta sirotniška zaloga iz svojih obrest, ki so se jej prilagale, na 101.377 gld. s 5206 gold. letnih dohodkov**): Pač zdatni pomočki, da se izpelje, kar je namenjeno!

Še drugi se bodo našli, ako se dela poprimemo. Saj nam ne manjka velikodušnih gospej, ki se bodo spominjale tudi ubozih sirot, kakor so bistveni steber varvavnici malih otrok; — ne manjka se nam razsvetljene duhovščine, ki bo gotovo djansko podpirala napravo, ktera ima najblažji namen, izrejo zapuščenih sirot; — ne manjka se nam na Kranjskem v nobenem stanu mož, ki bodo z dušnimi in materijalnimi pripomočki priskočili k lepi tej napravi.

Toda eno je pred vsem družim potrebno: da se

*) V „Triglavu“ spisal gosp. Edv. žl. Strahl.

***) Po pozvedbah mestnega župana dr. Costa-ta znaša vës kapital za sirotnico že 116.227 gold. v obligacijah.

prizadevanje posameznih ne razcepi na različne strani, ampak da vse vodi ena misel, katero vsi podpirajo.

Doslej bili ste zlasti dve misli, katerih vsaka je vlekla na svojo stran tako, da ste blago to stvar zavirali in tudi zavrli. Nekteri so si svojeglavno prizadevali, da bi se ustanovile ustanove, ki bi se na roke plačevale sirotam oziroma njihovim varhom; nekteri pa so se trudili, da bi se ustanovila sirotnica. Med dvoje to mislijo pa se je sukalo še vprašanje, ali naj bi bila sirotiška ta naprava le za ljubljansko mesto ali za vso kranjsko deželo.

Slovstvo.

* *Žabjanke*. Zložil in založil Miroslav Vilhar. Pod tem naslovom so ravnokar prišle po kraji svojega rojstva tako imenovane in v 3 vrste razdeljene pesmi na svetlo: „žabe“, „raki“ in „ribice.“ Cena jim je 30 nov. krajc. Za pokušnjo podamo bravcem iz vsake vrste eno.

Pegazu.

Kljuse, ti le blodiš: „Pesnik,
Tebi so že svet nebesa!“
Oče B..k jejo góske,
Meni pa dajó peresa!

Trem glavam.

Možjé, le na no ge!
Nemškutarčki vsi
Brez časnika so še,
Pisajte ga Vi!

Babec.

Sem pravo naredil,
Oženil sem se,
In precej sem zvedel,
Po čim je kofè.

Sem mirno prej živel
In zvižgal ko ptič,
Al zdaj sem osivel,
Veselja ni nič!

Sem rajal s prijatli
Tri cele noči;
Zdaj zlodej je v škatli,
Ki zmerom renčí.

Se valjam po hiši,
Svetá me je sram;
Pregnale še miši
Me bodo, — pa kam?

Lovil sem prej polhe,
Se vedno redil;
Zdaj bodem le bolhe
Z baburo lovil!

Pečenko sem pekel,
In peval sto viž!
Oh kak sem se spekel,
Kar nosim ta križ!

Koj name zalaja,
Če le kaj povem;
Le ajapopaja
Prepevati smem.

Za dan mi našteje
Po kebrčka dva,
Sicer še ponoči
Mirú mi ne dá.

To je miserere,
Da peče in žgè; —
Prezgodej sem zvedel,
Po čim je kofè!

* „*Slavische Blätter*. Illustrierte Monatshefte“, ki jih, kakor je čitateljem našim znano, na Dunaji vreduje gosp. Abel Lukšič, v 3. svojem vezku, ki je ravnokar na svetlo prišel, so zopet polne lepega narodnega gradiva. Sliki Vuka Štef. Karadžića in Ivanovića Dobrianskega kinčate ta vezek, v katerem nahajamo zanimive spise o Šafařiku in Kolláru, o slovanskih samostanih na Sveti gori, o Matici slovenski na Slovaškem, med poezijami pa se odlikuje gospé Luíze Pesjakove nemški prevod slovenske narodne pesmi „Zagorska“, kateremu je dodan tudi napev. Hvalježni smo domoljubni naši pisateljci, da je v krasnem prevodu poslala to mično pesem po svetu z melodijo, ki je na čast narodnim našim pesmam.

* Današnji „Oglasnik“ oklicuje vabilo na naročbo dunajskega časnika „Die Zukunft“, kateri se, kakor njegov vrstnik „Ost und West“ možato borí za političino svobodo in slovanske pravice. Naj bi čedalje več naročnikov našel, tudi med Slovenci, nemškega jezika zmožnimi!

Cvetna nedelja.

(Svobodno po nemškem.)

Milo solnce toplo sije,
Vse na zemlji zelení,
Listje se krog listja vije,
Modra vjolca že cvetí.

V stari cerkvi razsvetljeni
Se zvrstujejo ljudjé,
Da se bliža Posvečeni
Jim oznanja njih srcé.

Pojdi srce mu naproti,
Pojdi tje na oljski vrt,
Idi po krvavi poti,
Ki peljala ga je v smrt!

Al ste čuli govorico,
Da spomlád je le pri njem,
Da ljubezni zdaj cvetico
Milostljivo daje vsem?

V cerkev deteca hitijo
In ovenčajo oltár;
Angelci se veselijo
In slavé otroštva dar.

O cvetite sveti maji,
Palma, vzdigaj se tje gor,
Kjer te sprejme v večnem gaji
Nevgasljivi, zlati zor! —

Luíza Pesjakova.

Dopisi.

Iz Prage 29. marca. † (*Náprstkova predavanja. Sokolska obletnica.*) Peljati moram čitatelje „Novic“ zopet v žofinjsko dvorano. Gospod Náprstek, ki je več let popotoval po Angleškem, Ameriki in Azii, je oglasil, da bode 25. in 26. marca o pol enajstih dopoldne govoril o javnih zavodih človekoljubja na Angleškem, Škotskem, Ameriki, Indii in sploh povsod, kjer ima Angleška kaj upljiva. Že pol ure pred napovedanim časom sešlo se je mnogo gospôde v veliki žofinjski dvorani, ki pa je bila vendar le premajhna. Pa kdo ne bi dal za tako zanimivo reč deset novih krajcarjev, ki so namenjeni českemu obrtniškemu muzeju. Gospá in gospodičin prišlo je še več, nego moških; pa saj ni čuda, žene so sploh bolj občutljivega srca, kakor moški, zato so bile tudi bolj radovedne slišati o dobrih delih človekoljubja. Na steni nasproti poslušavcem bilo je izpostavljenih čez sto prekrasnih poslopij, kakoršnih nisem vidil na Dunaji, ne v Pragi, ne v Mnihovem; na strani pa je viselo mnogo podob moških in ženskih, katerim si že na obrazu mogel brati njihovo dobro srce, ki jih je naklonilo, da so dali zidati omenjena poslopja. Z napeto pazljivostjo je občinstvo poslušalo, ko je gospod Náprstek začel s številkami dokazovati, koliko se dá na Angleškem več dobrega storí kakor pri nas. Samo leta 1864 je dalo na Angleškem, kolikor je bilo po novinah naznanjeno 71 oseb čez 6,000.000 gold. a. v. za šole, bolnišnice, čitavnice itd. Imenoval je potem več oseb, ki so dale same za take zavode po 10.000 do 6 milijonov goldinarjev; imenoval je tri „pagane“ iz Indije, od katerih je eden daroval 1 milijon, drugi 3 milijone, trije pa 6 milijonov za taka dela usmiljenja. Rekel je, da imajo na Žapanekem deset zvezkov samih životopisov mož in žen, ki so bili dobrotniki svojega naroda. O Kitajskem pa je dokazal iz potopisa „Navare“, da je tam stanje šol bolje, kakor na Avstrijskem in Nemškem. Iz